

Sociální a pedagogická psychologie

**MSBP_SoP, SSOP
MSBK_SoP**

LITERATURA

- ČÁP, J., MAREŠ, J. ***Psychologie pro učitele***. Praha : Portál, 2007.
- ŘEZÁČ. J. ***Sociální psychologie***. Brno: Paido, 2003.
- KOHOUTEK, R. ***Základy pedagogické psychologie***. Brno : Cerm, 1996.
- MAREŠ, J. ***Pedagogická psychologie***. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0174-8.

LITERATURA

- MERTIN, GILLERNOVÁ. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál, 2010.
- FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha : Portál, 2010.

PEDAGOGICKÁ PSYCHOLOGIE

**zabývá se aplikací psychologických
poznatků v pedagogické praxi**

Pedagogická psychologie

„Soustava poznatků o vnitřní zákonitosti změn navozených v chování člověka během výchovně vzdělávacího procesu.“

V. Příhoda

„Věda o psychologických zákonitostech permanentního a cyklického vzdělávání a výchovy dětí, mládeže a dospělých.“

Durič

**Školní psychologie - zkoumá možnosti
uplatňování psychologických poznatků,
prostředků, metod a technik v podmínkách
práce školy**

**Učitelská psychologie - psychologie pro
učitele shrnuje poznatky a metody ze souboru
psychologických věd pro potřebu učitelů.**

Užití pedagogické psychologie

- 😊 orientace ve složitých situacích v terénu
- 😊 zdokonalování způsobů práce
- 😊 dosahování lepších výsledků i osobního uspokojení

Pedagogická psychologie řeší:

- otázky poznávání žáků
- zvláštnosti jednotlivých vývojových etap osobnosti ve vztahu k vyučování a výchově
- problémy psy základů vyuč. procesu, účinnosti didaktických postupů, motivace v pedagogickém procesu (význam potřeb a zájmů,..)

Pedagogická psychologie řeší:

- problémy poznávací činnosti a jejího rozvoje
- problémy psy základů výchovy, problém kázně z psych. hlediska
- problémy psy žákovského kolektivu, jeho utváření, ovlivňování
- socializace, nápodoba, ztotožnění během výchovné a vzdělávací činnosti

Metody pedagogické a sociální psychologie

- **Pozorování** (příležitostné, systematické, zúčastněné) introspekce, sebepozorování
- **Dotazník**
- **Rozhovor**
- **Experiment**
- **Rozbor výsledků činnosti žáka**
- **Projektivní techniky**
- **Kazuistika**

Výzkum v pedagogické psychologii

**** Transverzální - průřezový**

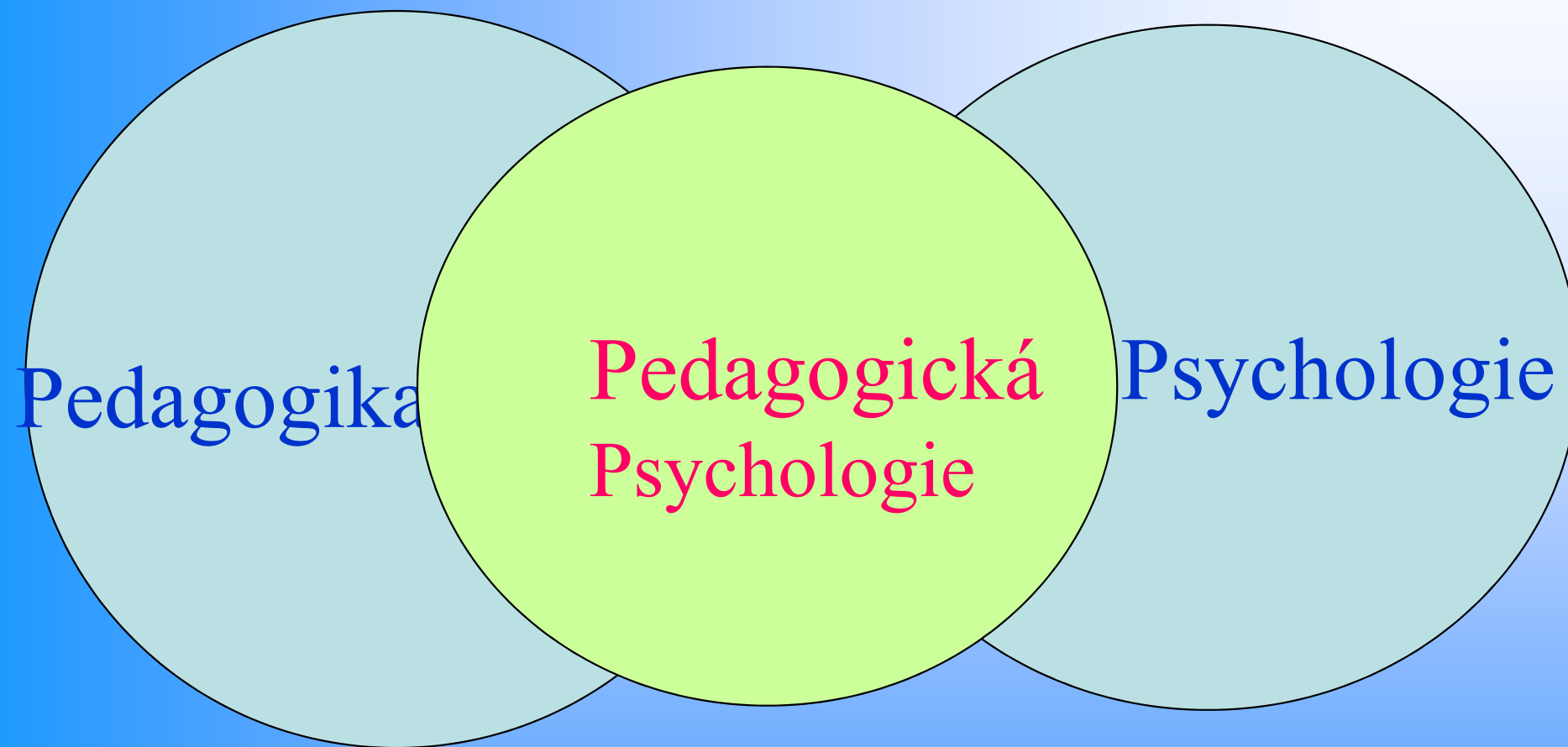
**** Longitudinální - dlouhodobý**

Vztah pedagogické psychologie k dalším vědním disciplinám

- Pedagogika
- Sociologie

spolupracuje

- Psychologie vývojová
- Psychologie sociální
- Psychologie obecná
- Psychologie osobnosti

Pedagogika

Pedagogická
Psychologie

Psychologie

Pojmy

- **Vývoj** - změna, pohyb, vzestupnou tendenci, sestupnou tendenci
- **Výchova** - komplexní, celoživotní společenský proces ovlivňování osobnosti
- **Učení** - opak zděděného, vrozeného, instinktivního

UČENÍ V ŠIRŠÍM POJETÍ

**přizpůsobování se organismu prostředí
a ke změnám tohoto prostředí**

UČENÍ V UŽŠÍM POJETÍ

osvojování vědomostí, dovedností, návyků

UČENÍ

**získávání zkušeností a utváření jedince
v průběhu jeho života (aktivní proces)**

UČENÍ

- „Poměrně trvalá změna v potenciálním chování jedince v důsledku zkušenosti.“ (D. Fontana, 2007)
- „Získávání zkušeností a utváření jedince v průběhu jeho života, opak vrozeného.“ (J. Čáp, 1997)
- Děj působící na všechny druhy psychických procesů (Čáp, 1997)
- Přizpůsobování organismu prostředí (adaptace) a změnám prostředí
- Osvojování vědomostí, dovedností, návyků, postojů
- Učením se rozvíjí osobnost

UČENÍ

Plní funkci:

- 😊 Přizpůsobení jedince prostředí
/biologické hledisko/
- 😊 Přizpůsobení jedince pro život ve společnosti /sociální hledisko/

Učení člověka x učení zvířat

UČENÍ

- Celoživotní proces
- Aktivní
- Složitá činnost, v níž jsou obsaženy psychické procesy poznávací, citové a volní. Působí v něm pozornost, nálada, schopnosti i charakter, všechny druhy psychických jevů působí v učení a učením se také rozvíjí.
- Vše v učení působí a učením se rozvíjí

Druhy učení

- Mechanické učení
- Klasické podmiňování (pavlovské)
- Instrumentální podmiňování (skinnerovské)
- Učení vhladem

Druhy učení

- Senzomotorické
- Učení poznatkům
- Řešením problémů
- Sociální učení

(Čáp, 1997)

Senzomotorické učení

Učení se pohybovým návykům, probíhající jako cvičení, výcvik, trénink, pohybové dovednosti

/pracovní činnosti, hra na hudební nástroj, psaní, sportovní činnosti/

Získávání předpokladů k vykonávání činností náročných na koordinaci senzorů a pohybů

Senzomotorické učení

Etapy:

- 1) Počáteční fáze
- 2) Fixační fáze
- 3) Zdokonalovací fáze

Nácvik v celku, po částech

Křivka učení

Vyjadřuje přibývání úspěšnosti, správnosti provedení pohybové činnosti v čase

Vztah učení a paměti

učení \neq memorování

- Paměť je předpokladem učení
- Učení může stimulovat vývoj
- Rozdíl mezi učením člověka a zvířat, myšlení ne jen mechanické opakování
- Výsledkem učení je změna psychických stavů i vlastností člověka

Vyzkoušejte si svou
krátkodobou paměť

OKNO

LAVIČKA

LÍPA

slunce

pes

konflikt

KNIHA

ULICE

láska

ZLODĚJ

slepýš

PŘESTÁVKA

BOLEST

déšť

AUTO

sestra

SMETÁK

zlost

píseň

mateřídouška

TEORIE UČENÍ

Asociační teorie

Klasické podmiňování

Instrumentální podmiňování

Učení vhladem

Humanistický přístup

Kognitivně psychologické koncepce

Asocianismus (elementová teorie)

- **učení je asociace**, spojení mezi počitky (základní elementy psychického života), představami
- H. Ebbinghaus - asoc. principy, **křivka zapomínání**, učení **mechanické**, **memorováním**

ZAPOMÍNÁNÍ

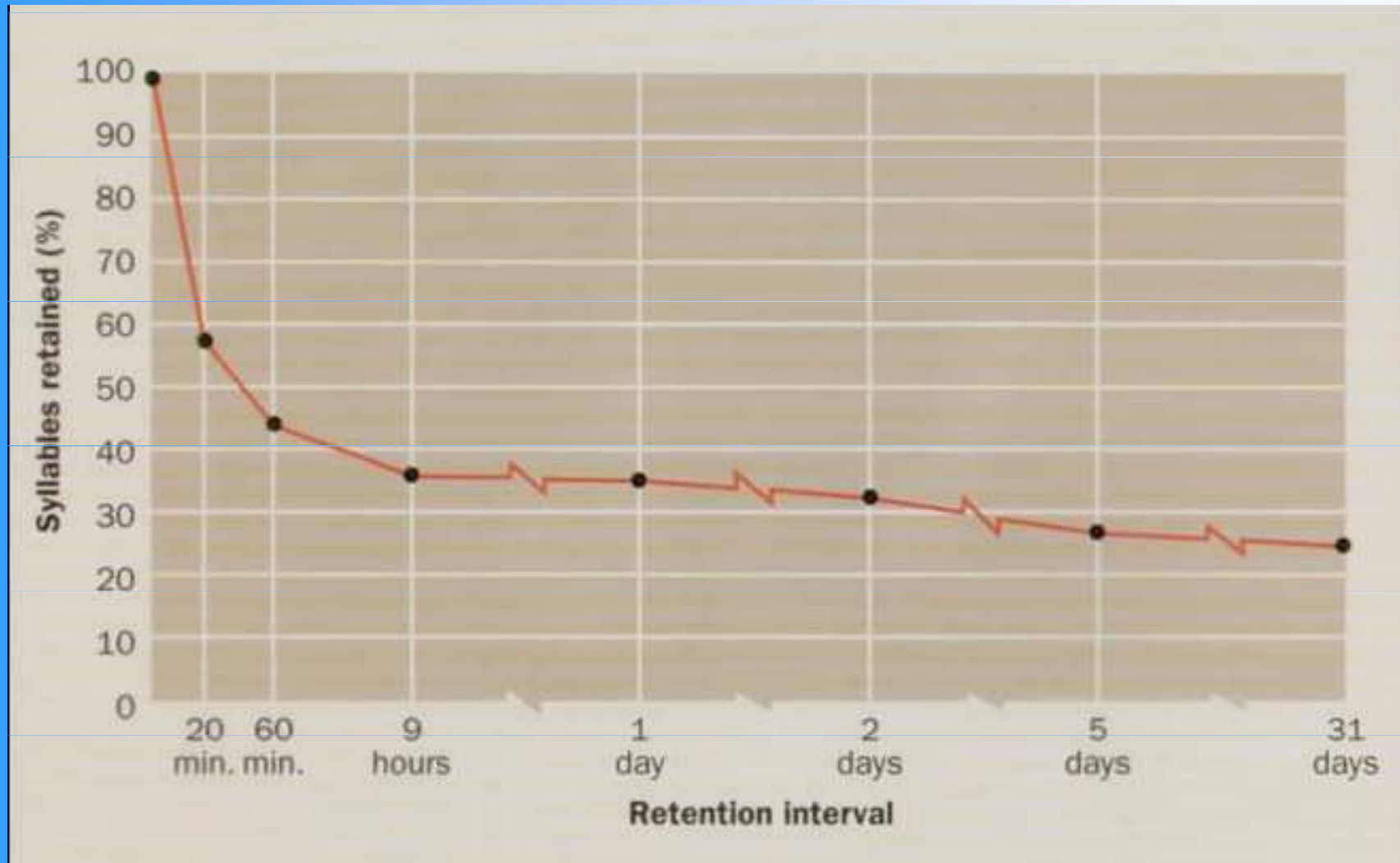
■ Křivka zapomínání

znázorňuje pokles výbavnosti jako funkci času.

Tuto křivku zapomínání poprvé uvedl **Ebbinghaus** v roce 1885. Studoval seznam 13 slabik, které opakoval do té doby, než byl schopen je bez chyby dvakrát po sobě zopakovat. Graf znázorňuje míru snadnosti znovunaučení se jako funkci času.

Poukazuje na to, že **jedinec zapomíná** mnoho o určité události **v průběhu prvních několika hodin**, avšak poté se rychlost zapomínání snižuje (Atkinson.)

Křivka zapomínání-Ebbinghaus

Opakování

- Aby bylo opakování skutečně účelné, měli bychom vyjít ze zákonů zapomínání. Tzn., že opakování by mělo následovat pokud možno co nejdříve po prvním naučení, nejlépe ještě týž den. Na něj by mělo navazovat několik dalších se stále většími rozestupy.
- **Nejvíce pamatujeme** a jsme s to nejlépe reprodukovat naučené poté, co naučené bylo. Neměli bychom zapomínat, že množství a frekvence opakování musí respektovat jednak množství a jednak složitost osvojené látky

Instrumentální / operantní podmiňování

E.L.Thorndike – vytváření návyků chování spočívá v sepětí, S-R organismus reaguje na novou situaci na základě naučených způsobů chování, až 1 reakce vede náhodou k úspěchu = metoda trial and error (pokus a omyl)

- **Zákon cviku** – Opakování a smysluplné učení podporuje učení (**S-R** se upevňuje i pravidelným opakováním)
- **Zákon účinku** – učící si osvojí a zapamatuje odpovědi, které vedou k úspěšnému výsledku

Instrumentální / operantní podmiňování

- **Zákon pohotovosti** – pokud je organismus připraven k učení, je učení podporováno (**motivace**)
- Reakce asociované odměnami – mají tendenci se opakovat
- Reakce asociované tresty – mají tendenci se neopakovat, utlumují se

Instrumentální / operantní podmiňování

- je-li spojení **S-R** provázeno uspokojivým celkovým stavem, jeho pevnost vzrůstá = pozitivní následné účinky zesilují asociaci mezi S-R, ty odpovědi, které vedou k výsledku si zapamatuje

Klasické podmiňování

- **I.P.Pavlov** – vychází ze vzorce S-R, asociace jsou **podmíněné reflexy** – dočasné, získané během života
- zkoumal mechanismy tvoření podmíněných reflexů, diferenciaci, vyhasínání, závislost učení na stavu nervového systému, na typu vyšší nervové činnosti, (laboratorní experimenty se psy)

Klasické podmiňování

- **druhá signální soustava-** způsobilost reagovat na slovní signály (řeč)
- zdůrazňuje motivaci při procesu podmiňování
- **Učení je řetězec podmíněných reflexů**

Pavlov versus Thorndike

- **Klasické** podmiňování, podmíněný reflex
- V experimentech zvíře je upevněno, pohyb nemá význam pro jejich chod, **pasivita**
- **Instrumentální** podmiňování, pokus-omyl
- V experimentech zvíře pobíhá a manipuluje s věcmi, **aktivita**

Pavlov versus Thorndike

- **Centrální koncepce**
– poznání nervových procesů probíhajících v nervových centrech
- Zdůraznil specifičnost **člověka** – řeč ...
- **Periferní koncepce** – jen vztah mezi vnějším podnětem a vnější pohybovou reakcí
- Popíral podstatný rozdíl mezi učením člověka a **zvířat**

Behaviorismus

- B.F.SKINNER (1966)– **programované učení** (učení v krocích, zpětná vazba, tempo učení, počítače)
- C.L.HULL
- Neobehaviorismus E.C.TOLMAN
S-O-R syntéza behaviorismu
a gestalt psychologie

Užití ve škole

- Zdůraznit motivaci k učení, dítě musí být připraveno k učení
- Význam opakování při učení
- Význam odměn, posílení, zpevnění
- Klasické podmiňování – učitel se usmívá na děti, chová se přívětivě, což vyvolává jejich uspokojení = vše, co je spojené s učitelem a školou vyvolává uspokojení
- Dítě se přihlásí s odpovědí a je pochváleno – instrumentální podmiňování = bude tuto činnost opakovat

Učení vhledem (Gestalt psychologie)

- Učení se uskutečňuje postřehem, dovtípením, S-O-R
- Nalezením řešení – **vhledem**
- Proniknutím k podstatě vztahu
- Pochopení situace
- AHA – zážitek
- **Problémová situace, řešení problémů**
- Kofka, Kohler, Wertheimer

Užití ve škole

- **Učení řešením problémů**
- Problém má být předložen tak, aby žák mohl proniknout k podstatě vztahů
- Zásada názornosti, logické strukturace
- Žák proniká k jednotlivým vztahům i k celku
- Vytvářet žákům problémové situace

HUMANISTICKÝ PŘÍSTUP

- Orientace na dítě, žáka
- Cílem je plnohodnotný rozvoj osobnosti jedince

Kognitivní psychologie

- Zaměřuje se na kognitivní procesy, myšlení, řeč, paměť, vnímání, učení, kognitivní styly učení, učební styly žáků,
- Metakognici
- Umělou inteligenci

Obecné zákony učení

- 1) V průběhu učení se opakované výkony jedince přibližují k cílové podobě (**opakování**)²⁾
 - 2) Zdokonalování výkonu v průběhu učení je určováno soustavou autoregulačních procesů a zdokonalováním této soustavy (**zpětná vazba**)
 - 3) Učení závisí na motivaci, výsledcích předchozího učení, vlastnostech jedince, jeho přítomného stavu, vnějších podmínkách a vzájemném působení vnějších a vnitřních činitelů. (**motivace**)
- **transfer**

Zákony učení

- **Zákon motivace**
- **Zákon zpětné vazby**
- **Zákon opakování**

Transfer a interference

Zákon motivace

- Motivace – energizace organismu k činnosti, má velikost, směr (vektor)
- Motivace **vnitřní**/intrinsická – zájem, potřeba, vlastní uspokojení, zvědavost
- Motivace **vnější**/extrinsická - vliv vnějších činitelů, odměna, pochvala
- Nežádoucí motivace – strach, bolest, úzkost

Motivace

- Motivaci v učení ovlivňují:

Novost situace, předmětu a činnosti	Činnost žáka a uspokojení z ní	Úspěch a neúspěch
Sociální momenty	Předchozí zkušenost	Souvislost předmětu s živ. perspektivami
Zájmy	Znalost výsledku v učení	Odměna a trest
Tendence k dokončení úkolu	Aspirační úroveň	Formulace cílů

Rušivé vlivy na motivaci

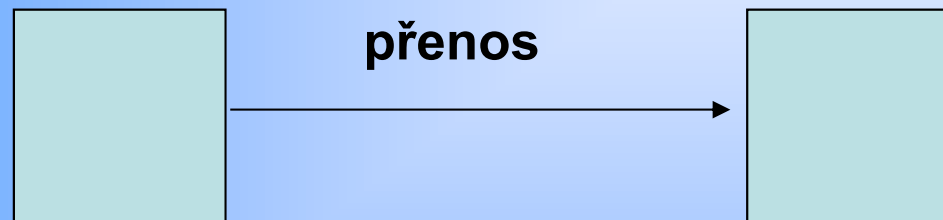
- Opakované žákovy neúspěchy
(nedostatky žáka, vnější podmínky)
- Osobní vztahy, emoční klima
- Metoda vyučování
- Způsob výchovy
- Nadměrné zabývání se stejnou činností
bez přestávek (nasyčení činností)

Zákon zpětné vazby

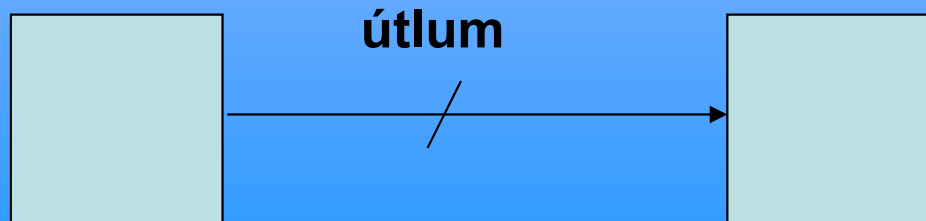
- Žák získává zpětné informace o tom, jak se učí
- Nezafixovat chybu
- Kontrola učitelem
- Kontrola spolužákem
- Sebekontrola

Transfer a interference

- Transfer = přenos

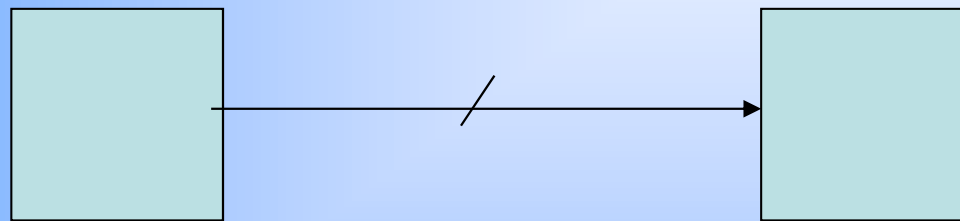

- Interference = rušení, negativní transfer

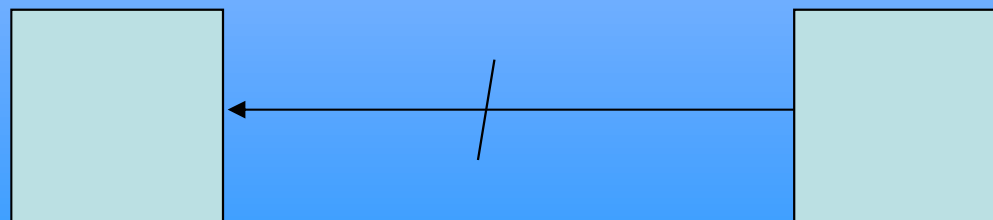

Interference

- Proaktivní- negativní vliv na následující

- Retroaktivní – negativní vliv na dříve naučené

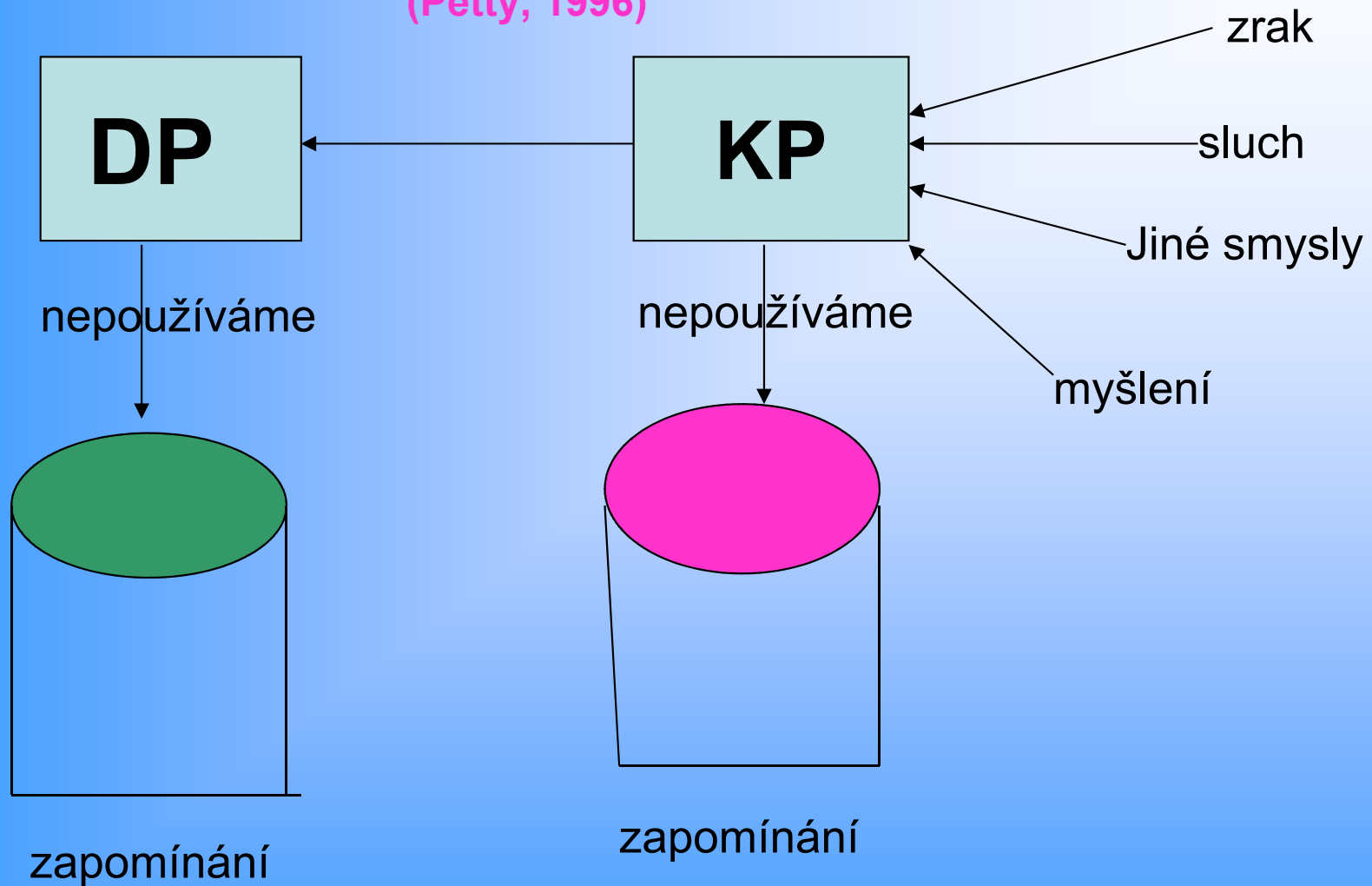

Transfer

- Horizontální /nespecifický – zobecnění vztahů, principů
- Vertikální/specifický – obsahově příbuzné oblasti
- Bilaterální – přenos motorických dovedností z jedné končetiny na druhou

JAK SE UČÍME – PAMĚŤ

(Petty, 1996)

Ukládání informací z krátkodobé do dlouhodobé paměti – jediný způsob, abychom si věci zapamatovali **OPAKOVAT JE**

JAK SE UČÍME

- ZAPAMATOVÁNÍ ZÁVISÍ NA ČETNOSTI A ČERSTVOSTI
- KP a DP existují odděleně v mozku
- Informace se uloží do DP jen kdy je používána a připomínána (opakování)
- Novou informaci spojit s činností
- Pamatujeme si to, co opakujeme a užíváme

Zákon opakování

- Zákon frekvence, opakování (Thorndike)
- Opakováním se posílí spojení mezi podnětem a reakcí
- Přepracovat a zdokonalovat naučené

Opakování

- „Vědomé reprodukování informace v pracovní paměti“ (Atkinson, 2003)
- Opakování pravděpodobně nejen udržuje položku v pracovní paměti, ale zároveň ji **přesunuje do dlouhodobé paměti**
- **nemělo by to být pouhé reprodukování bez hlubšího porozumění.** Opakování může mít mnohem více podob-málokdy se žák něco naučí napoprvé, jednorázově. Právě smysluplné učení vyžaduje určitý čas a několikanásobné vrácení se k tomu, co se člověk učí
- E. L. Thorndike dospěl k závěru, že pouhé opakování nemůže být samo o sobě základem naučení se něčemu. Důležitý je také způsob opakování: opakování spojené s **porozuměním a myšlenkovou organizací** materiálu, resp. s praktickou činností je v průměru asi čtyřikrát účinnější než pouhé mechanické opakování

Podstata opakování

Zákon opakování se týká všech zákonů učení. Jeho podstata spočívá v: upevňování získaných vědomostí a dovedností

- současně ale umožňuje zjišťovat nové vztahy mezi prvky učiva,

tím učivo dostává hlubší význam a lépe se zařazuje do životní zkušenosti učícího se člověka, stejně jako do jeho systému vědomostí. Opakování tuto funkci plní však pouze tehdy, je-li aktivní. Čili neplní ji tehdy, je-li mechanické, jedná-li se o tzv. dril-nemělo by to být pouhé reprodukování bez hlubšího porozumění. Opakování může mít mnohem více podob-málokdy se žák něco naučí napoprvé, jednorázově. Právě smysluplné učení vyžaduje určitý čas a několikanásobné vrácení se k tomu, co se člověk učí

Zákon opakování

- rozvrhnout opakování v čase
- zapojit nejvyšší psychické funkce (hlavní myšlenky, strukturu)
- respektovat psychohygienické zásady (přestávky, střídání činnosti, dodržování křivky výkonnosti atd.)
- využít pozitivní motivace a sebemotivace

Zákon opakování

- Je nutné, aby bylo opakování **aktivním procesem-cílem je přepracování a zdokonalení**
- Důležité je také najít si vhodný **způsob organizace**

Žák/student by měl při opakování vzít v úvahu následující:

- **opakovat rozmanitým způsobem**
- **opakovat systematicky**

Typy aktivního opakování

- **aktivní reprodukce**, tj. reprodukce, během níž si opakováním vytváříme strukturu základních pojmů a vztahů mezi nimi tak, že se snažíme využít naučeného.
- **diskuse se spolužáky.**
- **jiné způsoby**: vypracování přehledů učiva, důležitých definic, různých mnemotechnických pomůcek, karty s pojmy, tabulky pro srovnání, názorná schémata

Rozložení opakování v čase

- Výzkumy ukázaly, že lepší výsledky má opakování rozdělené na kratší časové úseky a oddělené přestávkami a jinou činností, než opakování soustředěné. Souhlasí to s poznatkami o únavě při učení, o významu přestávek a aktivního odpočinku.
- Doporučuje se věnovat více času prvnímu učení, další opakování mohou být již kratší.
- Nejúčinnější je, pokud přestávky mezi jednotlivými opakováními rostou v aritmetické řadě (postupně po 2, 4, 6...dnech)

Doporučení pro praxi

- Při vyučování maximálně využít transfer a odstranit interferenci:
 - ✓ Kontrola předchozích vědomostí a dovedností a doplnění mezer patří k základním předpokladům efektivního učení a vyučování.
 - ✓ Srovnávat starou a novou činnost, jejich shody a rozdíly, co přenést z dřívější činnosti, kde jsou chyby.
 - ✓ Chyby včas odstraňovat, než dojde k jejich upevnění.
 - ✓ Při osvojování dvou podobných činností začít s druhou, až je první pečlivě osvojená, přemýšlet o shodách a rozdílech.

RADY PRO UČITELE

- Neprobírejte látku příliš rychle
- Použijte novou informaci při činnosti
- Informace se uloží do DP jen když je používána a připomínána
- Učení je aktivní proces
- Informace je přepracována
- Pochopit vztahy
- Využít schémata (vizualizace)

Utváření pojmů a kognitivní vývoj

Kognitivní vývoj a utváření pojmů popsal **Jean Piaget** (1896-1980)

- teorie založena na zrání
- Vývojová teorie, vysvětlující, jak si děti vytvářejí pojmy
- Dítě prochází fázemi vývoje až k nejvyšší formě, postupně se vyvíjí (dospělý)

Piagetova teorie kognitivního vývoje

1. Stádium –senzomotorické období (0-2roky)
experimentace, trvalost předmětu
2. Stádium – předoperační (2-7 let)
a) předpojmové stádium, b) intuitivní
3. Stádium –konkrétních operací (7-11let)
decentrace, konzervace, zvratnost
4. Stádium – formálních operací (od 12 let)
akomodace, asimilace

JINÉ PŘÍSTUPY KE KOGNITIVNÍMU VÝVOJI

- **Lev Vygotskij** - kognitivní vývoj je podmíněn, kulturně a sociálně
Zona nejbližšího vývoje
- **Jerome Bruner** – kognitivní vývoj prochází stádii, určitými typy myšlení, které si uchováváme po celý život (akční myšlení, ikonické, symbolické-dospělí)

Význam pro učitele

- Učitel má být vnímavý k úrovni, na níž dítě myslí
- Přizpůsobit vyučovací metody
- Znat úroveň myšlení dítěte
- Vytvořit jazykově podnětné prostředí
- Poskytována příležitost k porozumění na vyšších úrovních
- Formální operace usnadňují předávání abstraktních znalostí
- Vhled do dětského myšlení

Kognitivní styl

Učební styl

Kognitivní styl

(Fontana, 2010)

- Způsob poznávání, výběr, vnímání, třídění, ukládání a kódování přijímaných podnětů a informací
- Individuální – vychází z předchozího učení a zkušeností, má vrozený základ
- Charakterizován osobním tempem a zaměřením na přesnost, postupy, které člověk používá v učebních situacích

Kognitivní styl - dimenze

- **Přesnost - přibližnost, 1956**
- **Uvážlivost - impulzivnost, 1966**
- **Závislost na poli - nezávislost na poli**
globálnost analytičnost

Kognitivní styl – typy

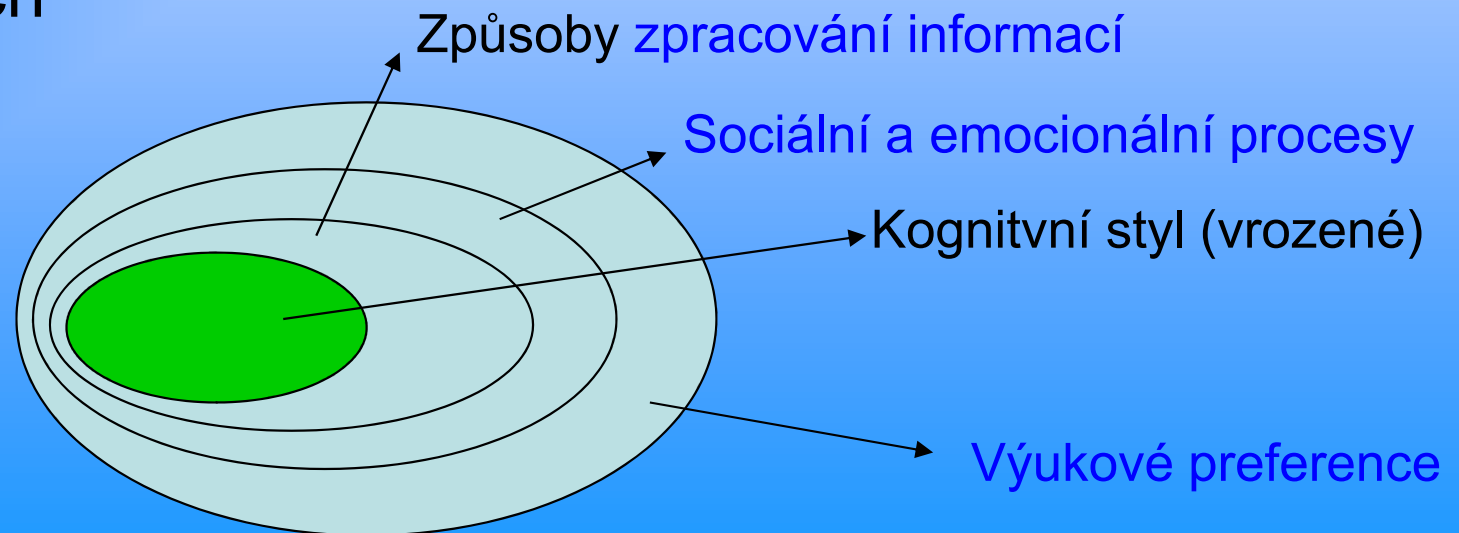
- **Reflektivní styl**-pomalejší, přesnější
- **Impulzivní styl**-rychlý, méně přesný

UČEBNÍ STYL

- Takové postupy, které člověk používá v určitém období života v učebních situacích. (mladší děti impulzivnější)
- Individuální způsob osvojování poznatků
- Do jisté míry závislé na obsahu
- Vznikají na vrozeném základě
- Ovlivnován osobnostními charakteristikami žáka

Učební styly (Mareš, 1998)

- Vznikají na vrozeném základě (kognitivní styl) a rozvíjejí se spolupůsobením vnějších (motivační, emocionální, sociální) a vnitřních vlivů
- Postupy, které člověk používá v učebních situacích
- Individuální způsob osvojování poznatků
- Obdobný postup v různých učebních situacích

Typy učebních stylů

(Mareš, 1998)

- **Povrchový** – mechanické učení (pasivní-malé úsilí, aktivní- velká snaha),
- **Utilitaristický** – získat co nejlepší známku, uspět jakýmkoli způsobem (i podvádění, zalíbit se)
- **Hlubkový** – porozumět učivu, hluboký zájem o učení

Typy učebních stylů- dominantní smysl (Sovák, 1900)

- Sluchově – mluvní
- Zrakový
- Hmatový a pohybový
- Slovně pojmový- bližší abstraktní myšlení, snadno chápe, obecnější principy

Další typologie (Pike, Selby, 1994)

- **Žák – novátor**, konkrétní skutečnosti, hledá význam
- **Žák analytik**- hledá fakta, abstraktní rovina
- **Praktický žák** – jak věci fungují, rád řeší praktické problémy
- **Dynamický žák** – improvizuje, má rád změny

Typologie učebních stylů

- Pravohemisférový učební styl
- (Kohoutek, 2011)
- Levohemisférový učební styl

Využití

- Učitel volí správné vyučovací postupy
- Vnímání rozdílů mezi žáky
- Pro žáka zefektivňování učení
- Diagnostika – pozorování, rozhovor, dotazník, analýza produktů (písemné, grafické práce dětí)
- Hromadné vyučování rozvíjí povrchový styl
- Problémové vyučování rozvíjí hloubkový styl učení

DIAGNOSTIKA

- Přímé metody – pozorování žáka při učení
- Nepřímé metody – výpověď žáka, o tom, jak se učí
- Kvalitativní – rozhovor, analýza produktů
- Kvantitativní – dotazník, posuzovací škály

Literatura

- 1) Riefová, S. **Nesoustředěné a neklidné dítě ve škole.** Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-287-4.
- 2) Mareš, J. **Styly učení žáků a studentů.** Praha, Portál, 1998.

Psychologie inteligence

- # Vymezení pojmu
- # Druhy inteligence
- # IQ rozložení inteligence v populaci

1. Intelligence jako přizpůsobení

- 🌐 Intelligence je schopnost jedince přizpůsobit myšlení novým podmínkám a životním úkolům, které nelze zvládnout naučenými dovednostmi a návyky. **(W.Stern)**
- 🌐 Intelligenci definuje jako obecnou schopnost jedince, která se projevuje v účelném jednání, správném uvažování a přizpůsobení prostředí svým možnostem. **(D.Wechsler)**

2. Intelligence jako schopnost abstraktně myslet

Intelligentní člověk dokáže efektivně používat
pojmy a symboly

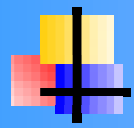
při řešení nejrůznějších situací a dovede tak
přenášet úsporně

zkušenosti, transformovat je, dovede se zbavit
závislosti na

konkrétním schématu řešení. **W. Mode**

3. Inteligence jako vhled a pochopení

**4. Inteligence jako schopnost učit se a
tempo učení**

Druhy inteligence

E.L.Thorndike (1918)

Teoretickou (abstraktní) –schopnost rozumět a umět zacházet se slovními či jinými symboly, schopnost rozumět a zacházet s věcmi

Praktická – schopnost zacházet s věcmi

Sociální –schopnost rozumět lidem a umět jednat s lidmi

R.B.Cattell

Fluidní – je nezbytná pro zvládnutí úkolů, které vyžadují přizpůsobení novým podmínkám a situacím a je determinována především geneticky

Krystalická – se uplatňuje zase v řešení úkolů vyžadujících určité dovednosti a využívajících minulou zkušenost, její formování závisí především na podnětnosti prostředí

Teorie rozmanitých inteligencí H. Gardnera

1. Lingvistická inteligence, jazyková

- zahrnuje schopnost rozumět řeči, mluvit, číst a psát.
- *vysokou úroveň mají spisovatelé*

2. Logicko-matematická inteligence

- projevuje se při vědeckém myšlení zejména při řešení logických hádanek, problémů, odvozování důkazů a provádění výpočtu
- *u filosofů a matematiků*

3. Prostorová inteligence

- projevuje se dobrou orientací v prostoru a snadným vytvářením vizuálních představ
- *architekti, orientační běžci a navigátoři na moři*

4. Muzikální inteligence, hudební

- uplatňuje se při zpěvu, komponování, dirigování či hře na hudební nástroje
- *u dirigentů, hudebních virtuosů a skladatelů*

5. Tělesně-pohybová (kinetická) inteligence

- je schopnost užívat své tělo nebo jeho části k provádění cílevědomých a obratových pohybů
- *tanečníci, sportovci či chirurgové*

6. Intrapersonální inteligence

- se projevuje jako schopnost rozumět sobě samému, chápat své myšlenky, emoce a činy

7. Interpersonální inteligence

- lidé s vysokou úrovní této schopnosti rozumí druhým lidem a mezilidským vztahům
- *psychoterapeuti, učitelé*

Další druhy inteligence

⊕ Emocionální inteligence (D. Goleman, 1995)

- Sebedůvěra
- Motivace vlastního jednání
- Vytrvalost
- Kontrola impulsů
- Regulace nálad
- Empatie
- Optimismus

J.D. Mayer a P. Salovey považují za nejdůležitější **pět** emočních schopností:

- *Kontrola vlastních emocí*
- *Poznání vlastních emocí*
- *Poznávání emocí druhých*
- *Sebemotivace*
- *Zvládání sociálních vztahů, tedy sociální obratnost*

⊕ Sociální inteligence

- Je determinována interpersonální kompetenci
- Umění jednat s lidmi
- Řídit je a vést
- Zvládat složité sociální situace

V negativním aspektu se projevuje uměním

manipulovat s druhými lidmi

Měření inteligence

W. Stern r.1914 kvocient inteligence:

$$IQ = \frac{\textit{mentální}}{\textit{chronologický}} * 100$$

Inteligence je to, co je měřeno testy inteligence. Francouzský psycholog Alfred Binet pojmenoval schopnost podat výkon jako mentální věk

IQ<100 má nižší inteligenci, než by odpovídalo věkovému standardu

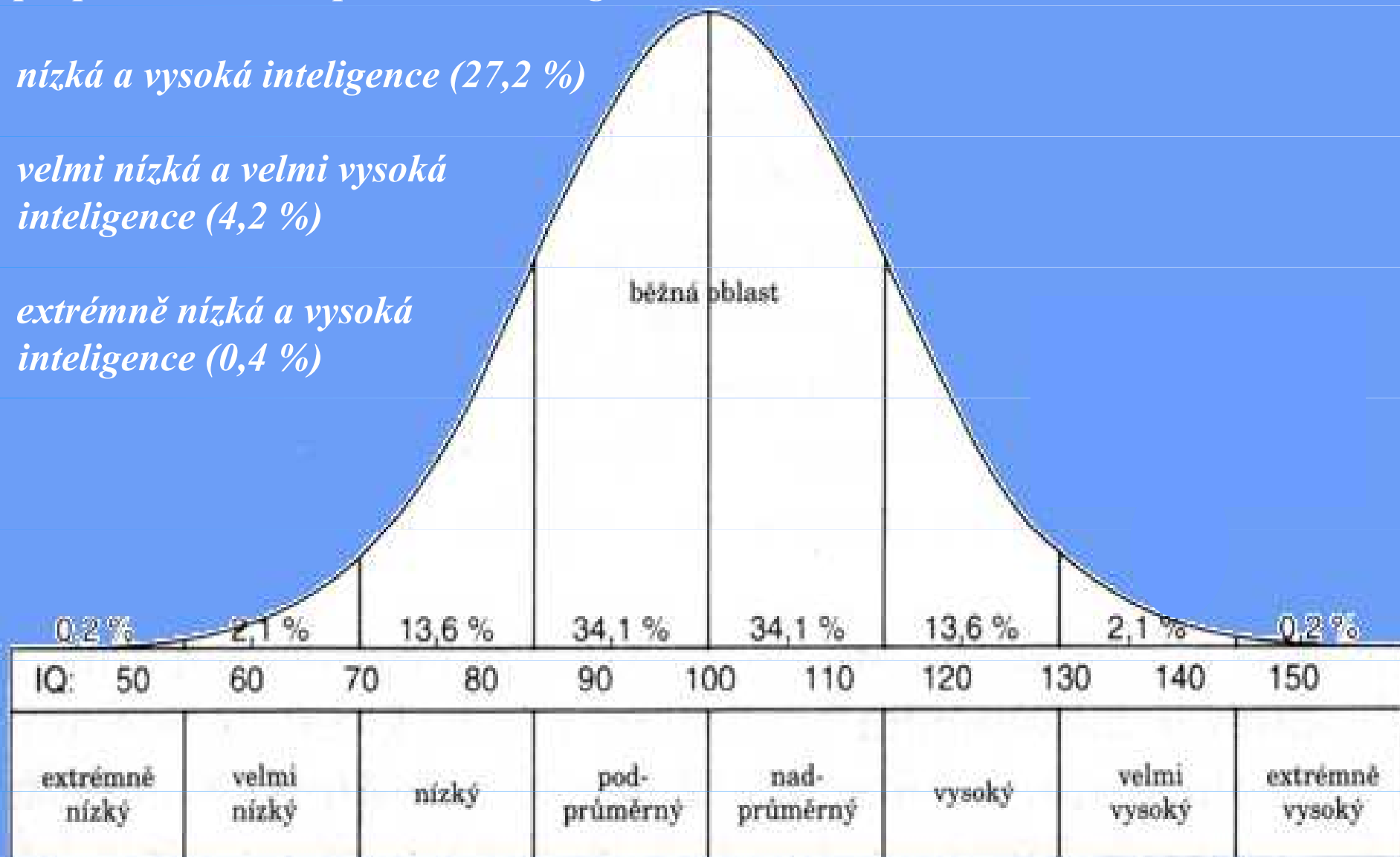
IQ>100 jedinec má vyšší inteligenci, než by odpovídalo věkovému standardu

Průměrný IQ se pohybuje kolem hodnoty 100 a vyjadřuje skutečnost, že mentální věk odpovídá věku chronologickému.

Hodnota IQ není stálá veličina a může se věkem měnit, obvykle o ± 8 stupně IQ.

Gaussova křivka

- *inteligence většiny obyvatelstva (68,2 %) se pohybuje kolem průměru v pásmu podprůměrné a nadprůměrné inteligence*
- *nízká a vysoká inteligence (27,2 %)*
- *velmi nízká a velmi vysoká inteligence (4,2 %)*
- *extrémně nízká a vysoká inteligence (0,4 %)*

Stupně inteligence

Stupně	IQ	Hodnocení
1.	Pod 20	Hluboká MR
2.	20-35	Těžká MR
3.	36-49	Středně těžká MR
4.	50-69	Lehká MR
5.	70-79	Hraniční pásmo
6.	80-89	Podprůměrná inteligence
7.	90-109	Průměrná inteligence
8.	110-119	Nadprůměrná inteligence
9.	120-139	Vysoká inteligence
10.	140 a více	Velmi vysoká inteligence

PSYCHOLOGIE

TVOŘIVOSTI

TVOŘIVOST

- Schopnost pohotově nacházet nové způsoby řešení problémů
- Zvláštní druh myšlení, který se vyznačuje tím, že přináší něco nového
- Soubor mentálních dovedností zvládat bariéry
- Soubor vlastností osobnosti, které jsou předpokladem pro tvůrčí činnost
- Činnost člověka vytvářející nové hodnoty

Charakteristika tvořivé činnosti

- **Novost**
- **Originalita**
- **Užitečnost**
- **Přínos**

**Kreativita se rozvíjí v činnosti,
Ve hře, učení, práci**

**Každý jedinec disponuje určitou
úrovní kreativity**

**Kreativita je součástí výchovy
celé osobnosti**

Tvořivost, kreativita

- **Specifická** – vědecká, umělecká, technická
- **Nespecifická** – bohatost nápadů, každodenní

Tvořivost je podporována

- **Divergentním myšlením**
(konvergentní myšlení)
- **Fantazií**

Tvůrčí výkon

Čtyři stádia:

- 1) Příprava (explorace)**
- 2) Inkubace (zrání)**
- 3) Inspirace (iluminace, fáze vhledu)**
- 4) Verifikace (ověření)**
- 5) Uskutečňování**

Tvořivost

- **Obecná nauka o tvořivosti –
ponematika**
- **Může být tvořivý každý člověk?**
- **Jak podporovat tvořivé myšlení?**
- **Co brání tvořivému myšlení?**
- **Je tvořivost naučitelná?**

Tvůrčí schopnosti

- **Senzitivita**
- **Fluence**
- **Flexibilita**
- **Originalita**
- **Produktivita**
- **Konstruktivnost**
- **Přetváření**
- **Transformace**
- **Systematizace**
- **Vyjadřování**
- **Realizace**
- **Rozhodování**
- **Přizpůsobivost**
- **Organizování**
- **Kombinace**

Charakteristické znaky tvořivé osobnosti

- Široké zájmy
- Citivé vnímání, senzitivita
- Bohatá fantazie
- Neautoritativní výchova
- Divergentní myšlení, laterální
- Nemají vyšší obecnou inteligenci
- V dětství bohaté podněty
- Průměrný prospěch

Tvůrčí činnost nezávisí na speciálních intelektových schopnostech, ale na dalších vlastnostech osobnosti

Šíře zájmů, přesnost vnímání, fantazie, spojení intelektu s citovým hodnocením, výchova rodině

Skutečná podstata tvořivosti spočívá v každodenních aktivitách a je přirozenou reakcí člověka na prostředí, neboť je druhem interakce s okolním světem

Bariéry tvořivosti

- **Bariéra ve vnímání**
- **Autoritativní výchova**
- **Kulturní bariéry**
- **Bariéry prostředí**
- **Intelektuální**
- **Emocionální**

Rozvíjení tvořivosti

Heuristické techniky- objevné:

- Formulování otázek
- Produkování většího počtu nápadů
- Úkoly s otevřeným koncem
- Divoké nápady
- Hlasitá řeč
- Modelování
- Bezděčné asociace
- Řešení rozporů
- Analogie
- Uležení problému

Tvořivost a škola

- Divergentní myšlení
- Fantazie
- Otevřenost, povzbuzování, prostor
- Organizace práce
- Vedení učitele formální i neformální
- Rozvoj pomocí her
- Demokratické, partnerské řízení

Podmínky

- **V rodině** – kladný citový postoj, důvěra, otevřenost, samostatná činnost, bez krajní přísnosti nebo liberálnosti
- **Ve škole** – tvořivý učitel, demokratické vedení, pozitivní klima třídy, podporování humoru, postupná samostatnost

Podpora ve škole – stupně tvořivosti (Maňák, 2001)

- **1) Aktivita**
- **2) Samostatnost**
- **3) Tvořivost**

Co je klima školní třídy?

(Čáp, Mareš, 2007)

- **Klima – dlouhodobé emocionální ladění ve třídě**
- **Obsahově – ustálený způsob vnímání, hodnocení a reagování všech aktérů na to, co se ve třídě děje, co se dříve stalo, či co se očekává, že se odehraje.**
- **Důležité je, jak klima vnímají ti, kteří se ho přímo zúčastňují, ne jaké klima objektivně je**

Atmosféra

Krátkodobé citové ladění ve třídě

- vyjadřuje **krátké trvání** a **vysokou proměnlivost**.
- ve třídě se **velmi rychle mění**, zřídka trvá déle než jednu nebo několik vyučujících hodin, je **situačně podmíněna** (před písemnou prací, o přestávkách)

Klima školní třídy - aktéři

- **Klima společně vytvářejí :**
 - **všechny děti**
(konkrétní třídy)
 - **učitelé** (vyučující ve třídě)

Optimální klima

- cílevědomé
- orientované na úkoly
- uvolněné
- vřelé
- podporující
- se smyslem pro pořádek

Charakteristiky učitelů

- sebejistota, vřelost, přátelskost
- podnikatelský duch ve třídě
- navazování kontaktu očima
- používat humor
- jasně stanovit pravidla chování
- dobře upevněná autorita
- poskytovat dětem hodně podnětů

Prostředí třídy

- Zahrnuje například **architektonické aspekty**(řešení učebny, vybavení, velikost, rozmístění nábytku, možnost změny tvaru).
- **Estetické, hygienické** (vytápění, větrání, osvětlení)
- **Akustické** (úroveň hluku a šumu, akustika učebny)

Sociální klima třídy

- Zahrnuje **dlouhodobé jevy**.
- Jsou po několik měsíců i let typické pro konkrétní třídu a učitele. **Vytvářejí je** všichni **žáci** v určité třídě, **skupinky**, na které se třída rozpadá, **jednotlivci**, ale také **sbor učitelů** a **jednotliví učitelé** vstupující do dané třídy.
- Je ovlivňováno také širšími jevy – klima školy, sociální klima učitelského sboru.

Klima je ovlivňováno :

- KOMUNIKAČNÍ A VYUČOVACÍ POSTUPY UČITELE
- STRUKTURA PARTICIPACE ŽÁKŮ A VYUČOVÁNÍ
- PREFERENCE UČITELE
- SEBESPLŇUJÍCÍ PŘEDPOVĚĎ
- KLIMA ŠKOLY, JEJÍŽ SOUČÁSTÍ JE DANÁ TŘÍDA

Klima školní třídy

- Vytváří se při vyučování, o přestávkách, výlety
- V rámci jedné třídy
- Skupinová dynamika, schopnost komunikace
- Třídy se vzájemně liší

Psychosociální klima školy

- Množina aspektů školního prostředí
- Dlouhodobé
- Zahrnuje: všechny zaměstnance školy, žáky, znaky školy
- Sociální vztahy, které se utvářejí v rámci školního života, interakce mezi osobami ve škole
- Pozitivní školní klima jako vlastnost zdravé školy

Negativní klima školy

- Násilí
- Agrese
- Šikana

ZKOUMÁNÍ KLIMATU

třídy a školy

- Sociometrická metoda
- Dotazník (MCI, CES, Lašek Mareš,)
- Projektivní technika – nedokončené věty
- Pozorování, ...

Sociální klima naší školy

Nedokončené věty

- 1. Rád bych, kdyby v naší škole.....
- 2. Pozitivně hodnotím...
- 3. Vůbec se mi nelíbí...
- 4. Je obtížné.....
- 5. Rád bych změnil...
- 6. Obávám se
- 7. Jsem spokojen...
- 8. Velice se mi líbí...

Specifické poruchy učení

SPU

Pojem dysfunkce

(Zelinková, 2003)

- Předpona dys- porucha funkce CNS
- Neřadí se zde pomalé osvojování dovedností číst a psát a počítat (mentální retardace)
- Mají společné projevy: potíže v soustředění, pravolevá orientace, smyslové vnímání
- Jen u dětí průměrnou a nadprůměrnou inteligencí

Definice

- Poruchy učení jsou souhrnným označením různorodé skupiny poruch, které se projevují zřetelnými obtížemi při nabývání a užívání takových dovedností, jako je mluvení, porozumění mluvené řeči, čtení, psaní, matematické usuzování nebo počítání. (Zelinková, 2003)
- Tyto poruchy předpokládají dysfunkci centrálního nervového systému.

Vymezení

- Porucha učení může vyskytovat souběžně s jinými formami postižení jako např. smyslové vady, LMD, mentální retardace, sociální a emocionální poruchy nebo souběžně s jinými vlivy prostředí např. kulturní zvláštnosti, nedostatečná nebo nevhodná výuka, psychogenní činitelé
- Důležité je **zachování inteligence v pásmu průměru a nadprůměru**, pak se jedná podle MKN – 10 o specifické poruchy učení (Matějček, 1996)

Příčiny - etiologie

- Dědičná dispozice
- Drobné poškození mozku v raném vývoji, nerovnoměrné zrání jednotlivých funkcí, dysfunkce CNS
- Kombinace obou
- Nejasná příčina

Důsledky

- Neovlivňují jen oblast školních dovedností
- Dopad do sociální oblasti: neúspěch
=pocity méněcennosti

LMD - syndrom lehké mozkové dysfunkce

- Odchylky funkce CNS
- Oslabení vnímání, pozornosti, paměti, motoriky
- U dětí s LMD se mohou, ale nemusí projevit poruchy učení
- Poruchy učení mohou a nemusí vznikat na podkladě LMD (i jiné příčiny)

ADD/ADHD porucha chování

(MKN – 10) mezinárodní klasifikace nemocí

- Porucha pozornosti
- ADD porucha pozornosti bez hyperaktivity
- ADHD porucha pozornosti s hyperaktivitou

Diagnostika ve 3 faktorech: hyperaktivita, impulzivita a nepozornost

Podmínkou je chování trvající po dobu 6 měsíců

Základní druhy poruch učení:

- ***DYSLEXIE***
- ***DYSGRAFIE***
- ***DYSORTOGRAFIE***
- ***DYSKALKULIE***

Výskyt (Zelinková, 2003):

- přibližně 2-4%
- u chlapců až 3x vyšší

DYSLEXIE

Specifická porucha čtení, projevující se neschopností naučit se číst běžnými výukovými metodami. Postihuje rychlost a správnost čtení, porozumění čtenému textu.

- Úroveň čtení je výrazně nižší než obecná inteligence
- Problém s rozpoznáním a zapamatováním si jednotlivých písmen tvarově, zvukově podobných (např. b – d - p, t –d, ..)
- Obtíže při spojování hlásek ve slabiku, slabik ve slovo
- Obtíže při čtení souvislého textu, rychlost,
- Porozumění textu

DYSGRAFIE

- specifická porucha **grafického projevu**, která postihuje zejména **celkovou úpravu písemného projevu, osvojování jednotlivých písmen, napodobování tvaru, spojení hlásky s písmenem a řazení písmen.**
- Záměny tvarově podobných písmen, nečitelný text
- Obtížně si pamatuje tvary písmen
- Často přepisuje, škrta
- Pomalé vybavování tvarů písmen
- Žáci píší pomalu, namáhavě, neobratně
- Písmo příliš velké nebo malé

DYSORTOGRAFIE

- Specifická porucha pravopisu, která nepostihuje celou oblast gramatiky jazyka, týká se pouze tzv. specifických dysortografických jevů. Obtíže v procesu aplikace gramatického učiva.
- Přesmyknutá písmena
- Rozlišování sykavek
- Nesprávně umístěné nebo vynechané délky samohlásek
- Chyby v měkčení, di, ti, ni – dy, ty, ny
- Nepostihuje celou oblast gramatiky

Tato porucha se často vyskytuje ve spojení s dyslexií a dysgrafií

DYSKALKULIE

- specifická porucha matematických dovedností. Porucha se týká zvládnání základních početních výkonů.
- Dělí se na:
- PRAKTOGNOTICKOU
- VERBÁLNÍ
- LEXICKOU
- GRAFICKOU
- OPERAČNÍ
- IDEOGNOTICKOU

DYSPINXIE

- specifická porucha kreslení
- charakteristická nízkou úrovní kresby
- zachází s tužkou neobratně, tvrdě, má potíže s pochopením perspektivy a převedením své představy na papír

DYSMÚZIE

- specifická porucha postihující schopnost **vnímání a reprodukce hudby**
- nepamatuje si melodii, nerozlišuje a není schopno reprodukovat **rytmus**

DYSPRAXIE

- specifická porucha obratnosti, neschopnosti vykonávat složité praktické činnosti (pracovní postupy, sportovní výkony)
- může se projevit jak při běžných činnostech, tak ve vyučování

Tv, Pv

Poradenství pro žáky s SPU

- speciální pedagog
- školní psycholog

Poradenství pro žáky s SPU

- Pedagogicko-psychologické poradny (PPP)
- Speciálně pedagogická centra
- Dys-centra (dobrovolná, nezávislá a nezisková sdružení občanů zaměřující se na problematiku SPU a CH)

Podpůrná opatření

Vyhnout se únavě, rychlému rytmu.

Pomoci dítěti najít si svůj čas na daný počet cvičení.

Dodávat mu odvahu a jistotu

Podpůrná opatření

Být trpělivý nad jeho pomalostí (to je základ úspěchu a dítě se nestresuje).

Nechat dítě objevovat své schopnosti a využívat to před třídou.

Informovaný pedagog

Literatura:

- Bartoňová, M.: Kapitoly ze specifických poruch učení I, II
- Bartoňová, M.: Edukace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

PSYCHOLOGIE

VÝCHOVY

VÝCHOVA

- **CÍLEVĚDOMÉ**
- **DLOUHODOBÉ**
- **ZÁMĚRNÉ**

proces záměrného působení na dítě za účelem dosáhnout pozitivního rozvoje osobnosti

VÝCHOVA

- Proces záměrného, cílevědomého vytváření a ovlivňování podmínek , umožňujících optimální rozvoj každého jedince v souladu s individuálními dispozicemi a stimulujících jeho vlastní snahu stát se autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností.
(Průcha, Walterová, Mareš, 2006)

Cíl výchovy

- Mnohostranná, jednostranná rozvinutá osobnost
- Účinnost výchovy je závislá na míře interiorizace výchovných vlivů
- Sebevýchova

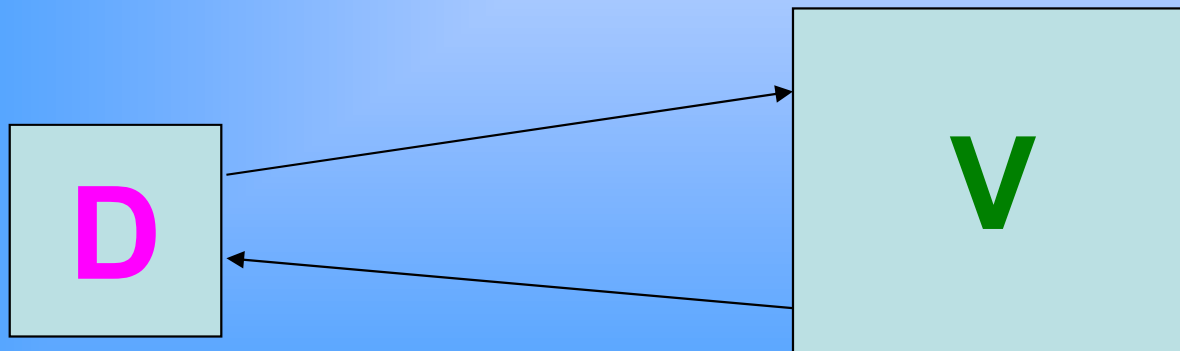
Výchova

- Působení vychovatele nebo výchovné instituce na vychovávané
- Jednosměrný proces
- Dítě objekt výchovy
- Nevyužívalo se aktivity dítěte
- Výsledek pasivní přizpůsobení dítěte

Výchova - interakce

Vzájemné působení
aktivita, seberealizace, sebevýchova
zvláštní případ sociální komunikace

Výchova

- Výchovné působení **přímé** – kladný emoční vztah k dítěti
- **Zprostředkované** – vliv sociální skupiny, činnosti
- **Slovní i mimoslovní působení**
- **Přímé, nepřímé**
- **Hraní rolí**

Prostředky výchovy

- **Odměny a tresty** – metoda přirozených následků
- **Přesvědčování**– explicitní, implicitní, využívá intelektu
- **Působení modelu** – účinnější než slovní /kladný, záporný, korigovaný, syntetický/ exemplifikace

Trest

- Přiměřený věku dítěte
- Odsouzení chování, ne osobnost dítěte
- Ihned po činu
- Trestat jen jednou
- Tresty odstupňovat, postupně zvýšit
- Vysvětlit za co je dítě trestáno
- Přirozený následek
- Nevracet se k trestu po vyřešení
- Důležité je předcházet situacím, kde je dítě trestáno

Styly výchovy

- Autokratický – autoritativní, dominantní
- Liberální - slabé řízení, volný
- Sociálně integrační - demokratický, optimální

Charakterizujte integrační styl výchovy

- Respektuje osobnost dítěte
- Neprojevuje sílu, moc, převahu nad dětmi
- Je spravedlivý
- Projevuje důvěru k dětem
- Chová se klidně, bez nervozity
- Snaží se dětem porozumět
- Přihlíží k myšlení a citům dětí

Charakterizujte integrační styl výchovy

- Užívá návrhů, otázek, podnětů
- Nemůže se zcela obejít bez trestů
- Využívá metody přirozených následků
- Neznamená pedocentrismus, měkkost a nejistotu
- Podporuje samostatnost a iniciativu
- Působí vlastním příkladem

Způsob výchovy je determinován:

- 1) Společensko-historickými podmínkami
- 2) Osobní zkušenosti a vlastnosti
vychovatelů
- 3) Vlastnosti a zkušenosti vychovávaných

Styly výchovy

- Model dvou dimenzí:
 - 1) **Emoční vztah k dítěti** – láska x nepřátelství
 - 2) **Dimenze řízení** – autonomie x přísná kontrola

ŘÍZENÍ

SILNÉ STŘEDNÍ SLABÉ ROZPORNÉ

EMOČNÍ **Záporný** **xxx** **-----** **xxx**

VZTAH

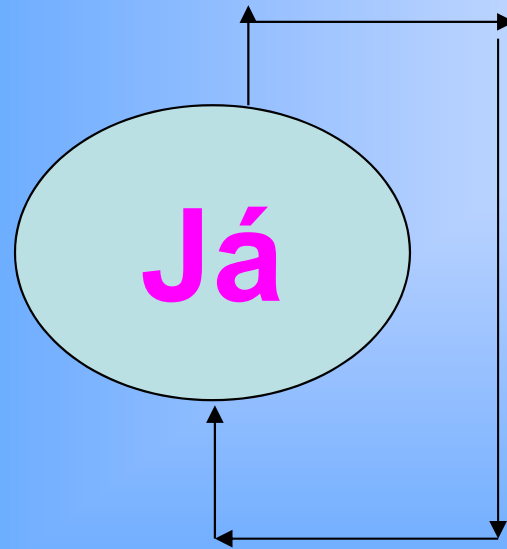
K DÍTĚTI **střední** **xxx**

kladný **ooo** **ooo**

- nízká četnost
- Ooo příznivý vývoj dítěte
- Xxx nepříznivý vývoj dítěte

Sebevýchova

- Formování koncepce JÁ

Popište styly výchovy

- 1) LIBERÁLNÍ
- 2) OPTIMÁLNÍ
- 3) AUTORITATIVNÍ

Uvedte klady a nedostatky

Hodnoty a morální vývoj

Morálka

- subjektivní - vnitřně zastávané osobní zásady a principy chování
- objektivní - postoje a chování obecně kladně hodnocené kulturní skupinou, k níž jedinec patří

Morální normy

- Morální normy a hodnoty jsou ponejvíce naučené struktury, které si malé děti osvojují nejprve od rodičů, později od učitelů, vrstevníků, sdělovacích prostředků a společnosti obecně

Morální normy

- **FREUD** - **Superego** je zvnitřnění morálních norem a soudů vštěpovaných rodiči. Je však samostatnou součástí duševního života člověka, není to jen pouhá sbírka rodičovských nařízení /**hlas svědomí** /
- **Piaget** (1932) – heteronomní , autonomní morálka

Morální normy

- **KOHLBERG (1981)**

Vztahuje své pojetí k úrovním dětského myšlení. Jeho pojetí prochází 6 hlavními stádii seskupenými pod tři obecná stádia. Vztažená k **Piagetovým** stádiím

- 1) Prekonvenční uroveň
- 2) Konvenční
- 3) Postkonvenční

ŠEST KOHLBERGOVÝCH STÁDIÍ MORÁLNÍHO VÝVOJE

- **I. Prekonvenční morálka (Piagetovo předoperační stadium myšlení, 2-7 let)**
- *1. Zaměření na trest a poslušnost* – děti nemají smysl pro morálku, jejich chování je tvarováno zpevnováním (odměny , tresty).
- *2. Individuální účelovost a výměna* – správný čin je takový, který se dítěti samému vyplatí. Dítě je schopno vyhovoovat potřebám druhých, ale bývá tomu tak proto, že výsledek je pro ně samé bezprostředně příznivý

ŠEST KOHLBERGOVÝCH STÁDIÍ MORÁLNÍHO VÝVOJE

- **II. Konvenční morálka (Piagetovo stádium konkrétních myšlenkových operací 7-11 let)**
- *3. Vzájemné interpersonální požadavky, vztahy a konformita* – děti se snaží plnit požadavky starší generace, nejprve v určitých situacích, později i obecněji tak, jak si osvojují pojetí hodného dítěte
- *4. Společenské uspořádání a svědomí (řád a zákon)* – morální zásady se dále zobecňují a děti se jimi snaží řídit nejen pro osobní zisk i pro povinnost vůči autoritě a vůči společenskému pořádku. S výjimkou extrémních okolností zachovávají zákony.

ŠEST KOHLBERGOVÝCH STÁDIÍ MORÁLNÍHO VÝVOJE

- **III. Postkonvenční morálka (Piagetovo stadium formálních myšlenkových operací od 12 let)**
- *5. Společenská úmluva čili užitečnost a práva jednotlivce* – smysl pro povinnost je silný , důležitější se stává smysl pro spravedlnost a zákonnost . Pravidla jsou stále více vnímána jako něco, co lze a co často také je žádoucí změnit.
- *6. Univerzální etické zásady* – morální zásady jsou uspořádány do filosofie. Morální rozhodnutí berou v úvahu všechny podstatné okolnosti

Emoční problémy žáků. Emoční a volní vývoj

- Daniel Goleman (1995) emoční inteligence
- E.L.Thorndike sociální inteligence
- H. Gardner interpersonální a intrapersonální inteligence

Carol Gilliganová

- Morální usuzování dívek a chlapců se liší.
- Chlapci se více zaměřují na spravedlnost, právní řád
- Dívky usuzují s respektem na vztahy, péči.
- Gender v morálním usuzování.
- Dívky se zdají být méně morálně vyspělé, hodnocení uvedeno podle chlapců.

Emoční inteligence

- EI – se vztahuje ke schopnosti rozpoznávat významy vlastních emocí a emocí druhých lidí a využívat toho při usuzování a řešení problémů.
- EI je obsažena v kapacitě vnímat emoce, přijímat vlastní pocity, rozumět informacím, které tyto emoce nesou a emoce řídit

Oblasti emoční inteligence

- znalost vlastních emocí
- řízení vlastních emocí
- motivace sebe samého
- rozpoznávání emocí druhých lidí
- zvládání sociálních vztahů (Goleman)

Citové připoutání v raném věku matka – dítě (Attachment Bowlby, Ainsfortová)

- **Jistá vazba** 65% populace
- **Nejistá vazba** 30% populace
 - z toho 20% **vyhýbavá** (vyhýbá se interakci s matkou)
 - 10% **ambivalentní** (touží po kontaktu s matkou a zároveň se mu brání)
- **Dezorganizovaná vazba** 5% populace
chyběla pečující osoba, nebo bylo dítě traumatizováno.

Úspěšný učitel

- Musí být profesionálně objektivní, mít profesionální odstup a cit odpovědnosti.
- Profesionál, odborné vzdělání
- Musí být citově zralý, emočně stabilní, - síla ega = spojení realisticky vysoké úrovně sebevědomí a sebedůvěry s povahovou vyrovnaností. Potýkat se s problémy klidně a vyrovnaně, povznést se nad neúspěchy a zklamání.
- Kladný postoj ke své práci, kladný postoj k dětem, schopnost dělat kompromisy, nadhled
- Neúspěšní učitelé se více zaměřují na sebe, chtějí být dominantnější, jsou podezíravější, agresivnější
- Být dobrým řečníkem, umění komunikovat, řešit problémy, percepční dovednosti

Učitel'ský stres

- Je ovlivován intenzitou stresoru a psychofyzickou odolností. Pro někoho může být stresor vzrušující výzvou, pro jiného ničivým tlakem. Tělo se snaží přizpůsobit, po delší době se pak hroutí
- GAS Selye, 1976, **obecný adaptační syndrom**
- 1. poplachová reakce - otřes, snížená odolnost, mobilizace obranných mechanismů
- 2. stadium odporu – různá úroveň adaptace
- 3. stadium vyčerpání – kolaps, zhroucení

Příčiny učitelského stresu

- kázen žáků
- časový tlak
- nemají jasně vymezené hodiny potřebné k výkonu své práce
- kritika inspektoru, rodičů, vedení
- nedostatek prostředků k pravidelnému vzdělávání
- malý podíl na řízení školy a přijímaných rozhodnutích
- pracuje s dětmi v relativní izolaci
- osamělé povolání

Zvládání stresu učitele

- znát své vlastní reakce
- zaměření na problém – soustředit se na vymezení problému, zvážit alternativní způsoby řešení,
- zaměření na emoce – zvládat negativní emoce, strategie odpoutání (věnovat se příjemným činnostem, sport), strategie negativního vyhýbání (nebezpečný způsob unikání, pití, drogy), pozitivní myšlení
- jednoduché relaxační techniky , uvědomování tělesného napětí a uvolnění, meditační techniky, jogová cvičení, dechová cvičení

Vztah rodič - dítě

- Každodenní rozhovor o běžných životních událostech (emoční podpora), zvyk každodenního společného rozhovoru
- Vyjadřování náklonnosti (kladná emoční vazba, lepší psy vybavenost dítěte v náročných situacích)
- Rodinná diskuse o knihách, časopisech, filmech, programech (potěšení z myšlenkového zkoumání věcí, podpora zvědavosti, vzrušení spojené s objevováním)
- Rodinné návštěvy knihoven, muzeí, divadla, společné aktivity.
- Podpora dítěte v užívání nových slov, vyjadřování (alespon 1 minutu denně věnovat soukromému rozhovoru s dítětem, vzácné)

Režim dne

- Režim rodinného života, každodenní interakce mezi rodiči a dětmi, koníčky a způsoby zábavy a trávení volného času, které rodina upřednostňuje, má vliv na připravenost dítěte pro školní učení
- Vedou děti k tomu, aby moudře využívaly svůj volný čas (pomoc v domácnosti, četba, studium, hraní,..)
- Dopřávají jim nezávislost, ale stále sledují, jak využívají nabídnuté svobody

Režim rodinného života

- Čas vymezený na hru
- Režim dne (pravidelnost v jídelníčku, doba spánku)
- Zájem rodiny o koníčky, hry, rozvíjení zájmů

Vybavuje děti návyky, postoje a hodnotami pro život

Požadavky a dohled rodiny

- Požadavek přesnosti, odpovědnosti
- Očekávání, že děti budou plnit úkoly na úrovni maxima svých možností
- Přesné a účelné využívání jazyka, vyjadřování
- Pravidla základního chování
- Sledování vrstevnické skupiny
- Průběžná kontrola sledování televize a společné hodnocení programů
- Informovanost rodiče o práci a chování dítěte v MŠ
- Čas prožitý společně

Požadavky na dítě

- To, jaké požadavky rodiče na děti kladou, určuje, co děti považují za důležité (hodnoty v rodině)
- Přispívá, když je v rodině ceněna práce
- K dobrým výsledkům vede úsilí, ne vrozené schopnosti (vést k vytrvalosti)
- Věnovat pozornost prostředí, v němž se děti pohybují

Spolupráce školy a rodiny

- **Komunikace mezi školou a rodinou**
obousměrná, souhra na domácí přípravě dětí
- **Zapojení rodičů** konkrétní seznam, co škola očekává od rodičů,
- **Vzdělávání rodičů** jak zlepšit domácí prostředí, aby více podporovalo učení žáka, semináře, kurzy(jazykové, počítače,..)

SOCIÁLNÍ PSYCHOLOGIE

- **Předmět** - společenský život člověka, tj. jeho vztahy k jiným lidem, spol. aktivity, strukturu a dynamiku sociálních útvarů
- Jedinec ve vztahu k sociálnímu světu
- Vlivy kulturního prostředí na člověka
- Pro učitele přináší základní poznatky o fungování mezilidských vztahů a soc. útvarů, o sociálním učení a společ. dimenzi vývoje osobnosti

Socializace

- Souhrn procesů vzájemné interakce mezi společnostmi a jedincem
- Přeměna biologického jedince v kulturní bytost
- Začleňování jedince do společnosti
- Proces objevování lidské spol. jedincem
- Vrstání do společnosti
- Smyslem socializace je humanizace jednotlivce

Socializace

- Působí na oblast kognitivní – socializace poznávání
- Emotivní – socializace citů
- Konativní – socializace vůle

Adaptace, adjustace

- **Adaptace** – přizpůsobování se prostředí (biol. psychologické, sociální)
- **Adjustace** – spec. případ adaptace, přizpůsobování se společenskému, sociálnímu prostředí, zasahováním na jedné straně a přejímání na druhé straně. Není jen pasivní činností i aktivní zasahování do prostředí (asimilace, akomodace)
- **Sociální dezirabilita** – pohotovost chovat se sociálně schvalovaným způsobem
- **Maladaptace, maladjustace** – neadekvátní průběh přizpůsobování se okolí

Socializace jedince

- Personalizace – utváření osobnosti
- Kulturace – osvojování kultury society
- Profesionalizace – zaujetí profesní role
- Socializace – přijetí občanské role, sociální role

Etapy socializace

Permanentní proces

Stádia :

- 1) hlavní činností je manipulace s předměty a **kontakt s matkou**, vznik „já“ (do 3 let), bezprostřední sociální kontakt
- 2) hlavní činností je **hra**, „my“ děti a oni“ dospělí, sebeobjevování (do 6 let), pozice v kontextu rodiny
- 3) **učení**, role žáka, učí se poznávat svět, diferencuje se vědění o světě
- 4) dospělost, odpovědnost, hlavní činností je **práce**, objevena péče, výchova, pozice v kontextu společnosti

Produkty socializace

Sebepojetí - vytvoří si představu o sobě (**sebeobraz, sebepojetí**)

- Na základě sebehodnocení a hodnocení jinými vytváří **sebeocenení, sebeúcta**
- představa o svých plánech, životních cílech vytváří **sebekoncepci, seberealizaci**
- Představa o svých možnostech - **aspirace**
- Kritéria pro posuzování - **hodnoty, svědomí**
- **Postoje, role, sociální dovednosti** (percepční, komunikační, organizační)
- **Sociální rysy** – jedinečné projevy vlastní svébytnosti
- **Sociální dovednosti** – interakční, percepční, komunikační, organizační

Sociální role, postoje

- **Sociální role** je komplexní způsob chování přiměřený určité sociální situaci (očekávané chování)
- **Postoj** je získaný hodnotící vztah k objektům okolí i sobě samému. Tendence chovat se ustáleným způsobem. Má tři složky kognitivní, afektivní, konativní.

Socializace v MŠ

- Jak probíhá socializace v MŠ
- Jaké vzorce chování dítě v MŠ přejímá
- Jak učitel ovlivňuje fixaci požadovaných návyků u dětí
- Jak využívá individuální přístup k dětem
- Spolupracuje s rodinou dítěte

Sociální učení

- Osvojování si komplexních způsobů chování a jednání přiměřených určité sociální situaci.
- Produktem jsou sociální role, postoje, hodnoty

Formy:

Sociální **posilování, imitace, identifikace**

Kritériem efektivity socializace je úroveň psychosociální vyspělosti, míra autonomie a autenticity

INTERAKCE

- Vzájemné ovlivňování
- Vzájemná stimulace, podněcování
- Jednání jednoho je zároveň výsledkem a příčinou jednání druhého
- Skutečnost, že se mezi lidmi při společné činnosti utvářejí mezilidské vztahy a na sebe vzájemně působí
- Interakce je jev jež tvoří součinnost a vzájemný vztah

Interakce - atributy

- **Vzájemnost/vztažnost** – projev jednoho je ve vztahu k druhému
- **Stimulace** – podněcování aktivit, neustálá výměna signálů
- **Ovlivnění** – změna chování jednoho je důsledkem působení druhého

Formy součinnosti

- **Koexistence** – jedinci směřují ke svým individuálním cílům
- **Koordinace** – vzájemné sladění podmínek směřující k indiv. cílům
- **Kooperace** – společná cesta ke společným cílům

Formy mezilidských vztahů

- **Rivalita**, soupeření
- **Soutěžení**
- **Reciprocita** – vstřícnost, vzájemná podpora, otevřenost
- **Manipulace**
Jak se projevuje v MŠ

Formy součinnosti a mezilidských vztahů v MŠ

- Rivalita mezi dětmi nebo mezi sourozenci
- Soutěžení ve hrách
- Reciproční vztahy – kamarádské vztahy mezi dětmi
- Koexistence – individuální hra jedinců vedle sebe
- Spolupráce ve hře – role v námětové hře
- Koordinace při neřízených činnostech

PERCEPCE

- **Sociální percepce** (J. Bruner)
- Sociální determinace percepčních procesů
- Selektivní zpracovávání informací
- Vnímání člověka člověkem
- „Je procesem výběrového přijímání a interpretace informací z vnitřního a vnějšího světa jedince. **Není jen viděním, ale i hodnocením.**“ (Řezáč, 1998)

Percepční zákonitosti

- Zákon selekce
- Efekt primárnosti
- Zákon interference
- Subjektivní děj, podvědomá hodnotící hlediska, senzitivita jedince

Vnímání druhého člověka

- Takový, jaký objektivně je
- Jak se vidí on sám
- Jak ho vidí druhý člověk (v dyadické interakci)
- Tři složky : expektační, afektivní, atributivní
- Teorie atribuce
- „Každý člověk si v průběhu socializace vytváří soubor percepčních dovedností a **percepční schéma**.“ (Řezáč, 1998)

Chyby v posuzování, percepční stereotypy

- Haló-efekt
- Efekt novosti
- Logická chyba
- Efekt shovívavosti
- Chyba centrální tendence
- Chyba kontrastu
- Chyba blízkosti
- Předsudky
- Osobní posuzovací styl
- Pygmaloin/Galatea/Golem efekt

Kultivování percepčních dovedností učitele v MŠ

- Zamýšlím se nad chováním a projevem dětí z hlediska mého podílu na něm?
- Jsou projevy dětí více podmíněny situačně než u dospělých?
- Uvědomuji si, že mé vnímání a hodnocení dětí ovlivňuje jejich chování a zasahuje do vývoje jejich sebepojetí?
- Uvědomuji si nežádoucí tendence, očekávání v mém vnímání a posuzování dětí (Golem efekt)?
- Uvědomuji si svoje percepční schéma?

KOMUNIKACE

- Je symbolickým výrazem interakce
- Vyjadřuje vztah mezi účastníky komunikace
- Znamená přenos informací a vzájemné vlivnování
- Komunikační situace: Komunikat, recipient, komuniké

Úrovně sdělení (vrstvy)

- I. Verbalizace
- II. Skutečný obsah sdělení
- III. Vztahový podtext
- IV. Prožitek
- V. Motiv komunikace
- VI. Nevědomá sféra

Efektivní komunikace

(Kopřivová, Kopřiva, Nevolová, Nováčková, 2012, s. 24)

- Přehled efektivních komunikačních dovedností:
- **Vidím (slyším), že...** (*popis, konstatování*)
- **Je... Je potřeba... Tohle děláme (tak a tak)... Pomůže, když... Když..., tak...** (*informace, sdělení*)
- **Očekávám, že...** *Pomohlo by mi, kdyby...* (*vyjádření vlastních očekávání a potřeb*)
- **Uděláš to tak... nebo tak...? Můžeš si vybrat.** (*možnost volby*)
- **Co s tím uděláme? A co si o tom myslíš ty?** (*prostor pro spoluúčast a aktivitu dětí*)

Neefektivní komunikace

(Kopřivová, Kopřiva, Nevolová, Nováčková, 2012, s. 24)

- *Z tebe jednou vyrostete... (negativní scénáře, proroctví)*
- *On je takový... (nálepkování)*
- *Udělej... (pokyny)*
- *Okamžitě běž a udělej...! (příkazy)*
- *Přestaň..., nebo...! Běda, jestli...! (vyhrožování)*
- *Křik*
- *Podívej se na..., vezmi si příklad z... (srovnávání, dávání za vzor)*
- *Ty snad chceš...? Copak ty nechceš...? (řečnické otázky)*
- *Ty jsi ale... (urážky, ponižování)*
- *To je náš génius! To ses teda vyznamenal! (ironie, shazování)*

Neverbální komunikace

- Oční kontakt
- Postoje fyzické (posturologie)
- Mimika
- Gestika
- Haptika
- Proxemika
- Paralingvistika

Komunikace v MŠ

- Autentická
- Neverbální komunikace více vnímána dětmi
- Neverbální podporuje verbální projev
- Využívat více jazyk popisný než hodnotící
- Využívat empatii v komunikaci
- Pozitivní formulace, výroky
- Profesionální

Psychologie skupinového života

Charakteristika sociální skupiny

- Struktura skupiny
- Skupinové role a normy
- Klasifikace skupin
- Řízení skupiny

SOCIÁLNÍ SKUPINA

„Sociální skupina je celek dvou nebo více osob, které jsou ve vzájemných, více či méně vymezených a soudržných, formálních nebo neformálních vztazích a interakcích. Má vlastní systém pojmů, hodnot, cílů, norem, regulujících chování jednotlivých členů.“ (Kohoutek, 1998, s. 41)

„Sociální skupinu tvoří lidé, kteří jsou navzájem v mezosobních vztazích, komunikují spolu a jejich vztahy jsou strukturované.“ (Řezáč, 1998, s. 159)

Malá sociální skupina

- od 2 osob (dyáda)
- přímá interakce, tváří v tvář
- relativně stabilní systém pozic a rolí
- normy skupinového života
- blízké nebo shodné cíle či hodnoty
(očekávání naplnění svých
vlastních cílů od skupiny)

Pozice ve skupině

- místo, které jedinec ve skupině zaujímá postavením ve vztahu k ostatním členům:

A. stupněm přitažlivosti

1. populární
2. oblíbení
3. akceptovaní
4. trpění
5. mimostojící

B. mírou osobní moci a prestiže

1. vůdcové
2. pomocníci
3. podřízení
4. pasivní
5. periferní

C. podle způsobu prosazování se

1. podporovaní
2. odmítaní
3. přehlížení
4. izolovaní

Skupinové role

- ALFA – neformální vůdce
- BETA – expert, rozvíjení návrhů vůdce
- GAMA – řadový člen, pasivní a přizpůsobivý
- OMEGA – outsider, okrajová pozice, neoblíben
- P – obětní beránek – symbolický představitel nepřátelské skupiny

Skupinové normy

- „*System pravidel, který zajišťuje co možná nejplynulejší průběh společných činností (aktivit) ve skupině a nekonfliktní fungování mezilidských vztahů. Skupinové normy se odvíjejí ze skupinových cílů a hodnot.*“ (Řezáč, 1998, s.)
- většinou nepsané
- každá norma v sobě obsahuje i způsoby reagování na její porušení

Klasifikace skupin

- **primární – sekundární**

(podle rozsahu vlivu na osobnost a intimita interakcí)

- **formální – neformální**

(podle způsobu vzniku, povahy vztahů)

- **členské – vztažné (referenční)**

(podle vztahu ke skupině a pojetí skupiny)

Prostředí v mateřské škole

- rozšiřuje společenský život
- dítě získává postavení ve společnosti (dochází k diferenciaci a specifikaci rolí – hvězda, outsider, bavič)
- rozvíjí se schopnost soupeřit a spolupracovat
- dítě se učí, jak jednat s vrstevníky

Kamarádství

- nový typ kontaktu (symetrický vztah)
- méně jistoty než ve vztahu s dospělým
- vyžaduje určitou úroveň osobní vyrovnanosti
- vztahy v MŠ mají krátkodobější charakter – dítě v případě nespokojenosti vztah opouští
- kamaráda dítě získává vlastním výběrem – egocentricky (podobné potřeby a zájmy – výběr dvojníka)

Smíšené třídy

- obraz společnosti, mnohostranný vývoj
- **mladší děti:** „dotahují“ se na starší děti – chtějí být součástí jejich hry; vnímání kompromisů, chování dětí, argumentace pro prosazení vlastních nápadů, řešení nedorozumění; klidnější adaptace (vliv zralejšího chování starších)
- **starší děti:** vnímají důležitost ve skupině; prožívají uznání mladších; stydlivé a plaché děti si často nachází kamarády mezi mladšími; vzájemné učení dětí – význam aktivního myšlenkového zpřesňování

Sociometrie

- Zjišťuje neformální vztahy ve skupině:
 1. nutné vymezit hranice skupiny
 2. každý člen smí provést neomezený počet voleb
 3. přesná formulace otázky – jasná kritéria pro posuzování
 4. zaručení anonymity

Interakční hry v MŠ

- stimulování rozvoje vzájemných vztahů, možnost častého opakování
- nemají vítěze ani poražené (důraz na proces)
- prvky dramatické výchovy (vychází z dětské hry), modelové navození situace
- důkladná příprava; je důležité respektovat individuální možnosti dítěte, jeho vnitřní situaci, vývojové osobnostní zvláštnosti

LITERATURA

- Řezáč. J. (1998) Sociální psychologie.
Paido. Brno.